

Hietajärvi, L. (2021).
Verkon vaarat.
Teoksessa Tiedeneuvonnan
kehittämishanke Sofi (toim.),
Ilmiökartta: digitaalisen median
vaikutukset lapsiin, nuoriin ja
ikäihmisiin, 60–65.
[www.acadsci.fi/sofi/
ilmiokartta_raportti](http://www.acadsci.fi/sofi/ilmiokartta_raportti)

EVIDENSSIKOOSTE

VERKON VAARAT

LAURI HIETAJÄRVI

Yhteenveto

- Internetin käyttöön liittyy myös riskejä. Käyttäjä voi kohdata verkossa ilmiöitä, joilla on merkittäviä haitallisia vaikutuksia tämän hyvinvointiin.
- Haitalliset ilmiöt ovat kuitenkin harvinaisia.
- Medialukutaidon vahvistaminen vähentää riskejä.

Miltä osin tieto on vielä puutteellista?

- Vaarojen määritelmät vaihtelevat ja niistä ilmoittaminen on puutteellista. Eri vaarojen yleisyyttä ei siis tunneta kovin hyvin.
- Syy-seuraus-suhteita ei tunneta.

Suositus

- Laadullista ymmärrystä ilmiöistä on lisättävä.
- Käsitteitä on käytettävä nykyistä täsmällisemmin.

NETTIKUSAAMINEN

Nettikiusaamiselle on tarjottu 24 eri määritelmää viimeisen vuosikymmenen aikana¹. Näiden pohjalta nettikiusaaminen voidaan *määritellä tietö- ja viestintä-tekniikan välityksellä tapahtuvaksi toistuvaksi ja tarkoitukselliseksi tietyn kohteen vahingoittamiseen, häirintään, loukkaamiseen tai nolaamiseen pyrkiväksi toiminnaksi*².

Arviot nettikiusaamisen uhriksi joutumisen yleisyydestä vaihtelevat kansainvälisesti 15:n ja 35:n prosen-

tin välillä³, mutta uusimpien tilastojen valossa tulokset näyttävät vähemmän huolestuttavilta. Esimerkiksi vuoden 2017 THL:n kouluterveyskyselyyn vastanneista peruskoulun 8.- ja 9.-luokkalaisista on viimeisen vuoden aikana tullut vähintään kerran kiusatuksi 25,2 prosenttia, mutta näistä vain 28,9 prosenttia kertoo sen tapahtuneen netin tai kännykän välityksellä, eli arviolta noin 7 prosenttia nuorista on kohdannut nettikiusaamista edes kerran lukukaudessa. Viikoittaista kiusaamista (nettikiusaamista erittelemättä) oli vuonna 2017 koh-

1 Peter & Petermann, 2018

2 Peter & Petermann, 2018

3 John ym., 2018

dannut 5,8 prosenttia vastaajista ja vuonna 2019 5,5 prosenttia⁴. Kahdessa suomalaiskaupungissa toteutetun seurantatutkimuksen mukaan noin 3,5 prosenttia koki nettikiusaamista, kun taas 18,2 prosenttia niin kutsutua tavallista kiusaamista⁵. Pienemmän, yhdestä kaupungista kerätyn aineiston perusteella nettikiusaamista koki 18 prosenttia, tavallista kiusaamista 20,6 prosenttia ja molemmilla tavoilla kiusattuja oli 11 prosenttia⁶. Viimeisimmän WHO:n kansainvälisen kouluterveyskyselyn tulokset ovat seuraavat:

NETTIKIUSAAMISTA KOKENEIDEN OSUUKSIA		
	tytöt	pojat
kaikki kansainvälisesti keskimäärin	14 %	12 %
suomalaiset 11-vuotiaat	16 %	14 %
suomalaiset 13-vuotiaat	17 %	13 %
suomalaiset 15-vuotiaat	15 %	13 %

Lähde: WHO:n kansainvälinen kouluterveyskysely, 2020

Luvut siis vaihtelevat, ja tarkan kuvan muodostamisesta vaikeaa tekee edellä mainittu yhteisen määritelmän puute, tutkimuksen huono laatu sekä pitkittäistutkimuksen ja laadullisten tapauskuvausten yhteenvedon puute.

Nettikiusaamisen on havaittu olevan vaihtelevalla tarkkuudella keskivahvassa yhteydessä huonompaan hyvinvointiin, itsetuntoon, suurempaan itsetuhoiseen käyttäytymiseen ja muihin vertaisvuorovaikutuksen haasteisiin⁷. Esimerkiksi verkkokiusaamisen yhteys itsemurha-ajatuksiin, masennukseen ja ahdistuneisuuteen on keskivahva⁸. Yhteys ei kuitenkaan ole yksisuuntaisen⁹ eivätkä tilanteet identtisiä. Nuoret, joilla on mie-

lenterveyden tai hyvinvoinnin haasteita, saattavat myös valikoitua helpommin kiusaamisen uhreiksi. Erityisesti tämä koskee kroonisesti sairaita tai invalideja, joiden kohdalla arvio yleisyydestä vaihtelee jopa 2,0:n ja 41,7 prosentin välillä¹⁰. Nettikiusaamisen yhteys itsetuntoon, fyysisiin oireisiin tai ulkoisesti ilmeneviin (*externalizing*) oireisiin, kuten itsensä vahingoittamiseen tai päihteidenkäyttöön, on selkeä mutta heikompi. Verrattuna ei-kiusattuihin nuoriin nettikiusaamisen kohteilla on noin kaksinkertainen riski itsensä vahingoittamiseen, tai päinvastoin itseään vahingoittavilla on riski joutua kiusatuiksi¹¹. Vaikuttaa kuitenkin siltä, ettei aktiivinen nettiviestintä erityisesti altista verkkokiusaamiselle. Päinvastoin, WHO:n kouluterveyskyselyaineistoon perustuneen tutkimuksen mukaan eniten netin viestintäpalveluita käyttävillä nuorilla on eniten läheisiä ystäviä ja he kokevat vähiten kiusaamista, ja näistä viestintäpiireistä poissulkeminen näyttääkin olevan yleinen kiusaamisen muoto¹². Sekä tavallisen että nettikiusaamisen uhriksi joutuminen näyttää suomalaistutkimuksen mukaan olevan haitallisinta¹³.

Nettikiusaamisen yhteys huonompaan hyvinvointiin on selkeästi olemassa ja merkittävä. Sen ehkäisyssä näyttää toimivan sosioemotionaalisten taitojen ja medialukutaidon sekä mediakäyttäytymisen harjoittelu¹⁴. Kiusaamistapausten hoidossa ja uhrien auttamisessa on keskeistä myös huomioida, että nettikiusaamistapaukset, kiusaajat ja kiusatut ovat erilaisia ja vaikutukset vaihtelevat¹⁵. Vaikka nettikiusaamisella on pahimmillaan merkittävät seuraukset, vaikuttaa vakavampi nettikiusaaminen kuitenkin olevan varsin harvinaista. Yleisesti ottaen Kouluterveyskyselyn seurannan perusteella kiusaaminen näyttää olevan vähenemään päin – tai jäävän enenevässä määrin tutkimusmenetelmien saavuttamattomiin.¹⁶

4 THL, kouluterveyskysely

5 n = 2061, Tiiri ym., 2019

6 n = 700; Uusitalo-Malmivaara & Lehto, 2016

7 Kwan ym., 2020

8 Fisher ym., 2016

9 Kwan ym., 2020

10 Alhaboby ym., 2019

11 John ym., 2018

12 Bjereld ym., 2017

13 Tiiri ym., 2019

14 Hutson ym., 2018

15 Peter & Petermann, 2018

16 Haaste, 2019; THL, 2020

NETTIKIUSAAMISTA TARKASTELEVIA KATSAUKSIA JA META-ANALYYSEJÄ

Lähde	Tyyppi	Tutkimuksia mukana	Osallistujien määrä
Kwan ym. (2020)	katsausyhteenvedo	19 katsausta	(ei tiedossa)
John ym. (2018)*	meta-analyysi	26	156 384
Fisher ym. (2016)*	meta-analyysi	55	257 678
Hutson ym. (2018)	systemaattinen katsaus	23	(ei tiedossa)
Peter & Petermann (2018)	systemaattinen katsaus	24	(ei tiedossa)
Alhaboby ym. (2019)	systemaattinen katsaus	10	3070

*Sisältyy myös Kwan ym. yhteenvedoon.

SEKSUAALINEN HÄIRINTÄ JA RIKOLLISUUS

Vaikka netissä tapahtuva seksuaalissävyytteinen viestintä on pääosin normaalia vertaisvuorovaikutusta, kasvua ja kehitystä¹⁷, voi siihen liittyä myös riskejä. Riskejä arvioitaessa on syytä erottaa suostumuksellinen toiminta ei-suostumuksellisesta ja rikoksista¹⁸. Nuorista seksuaaliselle sisällölle on ei-suostumuksellisesti altistunut arviolta 20,3 prosenttia ja seksuaalissävyytteiselle ehdottelulle 11,5 prosenttia¹⁹. Seksuaalissävyytteisiä viestejä on lähettänyt eli sekstannut (*sexting*), 14,8 prosenttia, ja näitä on vastaanottanut

27,4 prosenttia nuorista. Eteenpäin viestejä on jakanut ilman vastaanottajan suostumusta 12 prosenttia, ja vastoin tahtoaan näitä on vastaanottanut 8,4 prosenttia.²⁰ Suomalaisista peruskoulun 8. ja 9. luokan oppilaista vuoden 2019 kouluterveyskyselyn mukaan 20,6 prosenttia on kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua ja 16,9 prosenttia on kokenut tätä puhelimesta tai internetissä²¹.

Lisääntynyt netinkäyttö on myös mahdollistanut uusia seksuaalirikollisuuden muotoja, kuten lasten seksuaalisen nettihoukuttelun, *groomingin*²². Siihen liittyvien ilmoitusten määrä on kasvanut, mutta ilmiö tunnetaan toistaiseksi heikosti. Erityisesti verkkoympä-

SEKSUAALISTA HÄIRINTÄÄ JA RIKOLLISUUTTA TARKASTELEVIA KATSAUKSIA JA META-ANALYYSEJÄ

Lähde	Tyyppi	Aihe	Tutkimusten määrä	Osallistujien määrä
Madigan ym. (2018a)	meta-analyysi	ei-suostumuksellinen altistuminen seksuaaliselle sisällölle tai ehdottelulle	40	55921
Madigan ym. (2018b)	meta-analyysi	sekstaus	39	110 380
Mori ym. (2019)	meta-analyysi	sekstaus	16	35467
Fernet ym. (2019)	systemaattinen katsaus	netti-lähisuhdeväkivalta (naiset)	32	13143
Nikolovska (2020)	systemaattinen katsaus	seksuaalinen nettihoukuttelu	135	(ei tiedossa)

17 Mori ym., 2019

18 Krieger, 2017

19 Madigan ym., 2018a

20 Madigan ym., 2018b

21 THL, Kouluterveyskysely

22 Nikolovska, 2020

ristöön keskittyvän teorian ja tutkimuksen vähäisyys on grooming-tutkimuksen keskeinen ongelma, sillä seksuaalinen nettihoukuttelu selittyy ja muodostuu osittain verkkoympäristön erityispiirteiden seurauksena²³. Oman nykyisen tai entisen kumppanin nettihäirinnän, ahdistelun tai muun lähisuhdeväkivallan kohteeksi on joutunut 1–78 prosenttia nuorista naisista. Arviot vaihtelevat näin suuresti yleisten määritelmien puutteen takia.²⁴ Ehkäisyydessä keskeisiä asioita ovat tiedostava päätöksenteko (*mindful decision making*) verkossa, medialukutaito ja luottamuksellisen tiedonkulun varmistaminen lasten ja nuorten sekä heidän huoltajiensa ja viranomaisten välillä²⁵.

MUUT VAARAT

Verkosta löytyy muitakin haittaa aiheuttavia reuna-alueita. 18–25-vuotiailla esimerkiksi aktiivinen so-

siaalisen median käyttö näyttää olevan lievässä yhteydessä alkoholinkäytön kanssa²⁶, mikä voi osittain selittyä juuri vertaisvuorovaikutuksen kautta. Lisäksi keskimääräistä enemmän digitaalisen median parissa aikaansa viettävät nuoret altistuvat keskimääräistä enemmän myös haittasisällöille (ns. *harm-advocating content*, eli itsetuhoisuuteen, syömishäiriöihin ja vastaavaan kannustavat sisällöt²⁷) tai verkkorikollisuudelle, mikä on yhteydessä alempaan subjektiiviseen hyvinvointiin²⁸. Nämä haittasisällöt eivät kuitenkaan näytä merkittävästi lisäävän esimerkiksi itsetuhoisuutta²⁹, vaan usein päinvastoin. Vastaavasti suomalaisista nuorista tai nuorista aikuisista 63 prosenttia oli kohdannut vihasisältöä verkossa, ja sen kokivat häiritsevämmäksi ne, joilla oli aiempia uhrikokemuksia³⁰. Yleisesti ottaen haittasisältöjen vaikutusten tai riskialttiin verkkokäyttäjyksen ehkäisyssä toimivat melko hyvin medialukutaitoa kehittävät toimenpiteet³¹. ■

---

23 Nikolovska, 2020

24 Fernet ym., 2019

25 Nikolovska, 2020

26 Savolainen ym., 2020

27 ks. esim. Keipi ym. 2017

28 Kaakinen ym., 2018

29 ks. esim. Dyson ym., 2016

30 Savimäki ym., 2018

31 Vahedi ym., 2018

Evidenssikooste on systemaattinen katsaus, joka tiivistää tiettyyn aiheeseen liittyvän tuoreimman ja vahvimman näytön. Evidenssikooste ei muodosta argumentteja tai spekuloi, vaan on mahdollisimman objektiivinen. Se tuo esiin tutkimusyhteisön konsensusta, vahvimman näytön asteen tietoa. Evidenssikoosteen tulee käydä läpi arviontiprosessi. Tietosynteesimenetelmä on tarkemmin kuvattu sivulla 18.

Tämä evidenssikooste pohjautuu informaation systemaattisella tiedonhaualla kokoamaan luettelon kansainvälisistä systemaattisista katsauksista sekä suomalaisista yksittäistutkimuksista digitaalisen median vaikutuksista nuoriin (tarkempi kuvaus tiedonhausta s. 20–21). Tätä synteesiä varten luettelosta poimittiin systemaattisesti otsikon ja abstraktin perusteella katsaukset ja tutkimukset, joissa käsitellään median käyttöön liittyviä epäsuoria riskejä, niiden määritelmiä, yleisyyttä ja yhteyttä hyvinvointiin tai terveyteen. Esimerkiksi yksilön ongelmallista median käyttöä tai median käyttöä yleisesti kuvailevia lähteitä ei otettu mukaan. Lisäksi kriteerinä näyttöä tarjoaville katsauksille oli matala harhaisuuden riski eli katsausten oli muun muassa sisällettävä alkuperäistutkimusten näytön asteen arviointi ja suomalaisten alkuperäistutkimusten metodologisen tason tulee olla vähintään hyväksyttävä (näiden arviointikriteerit s. 15). Lisäksi tässä synteesissä viitataan teoreettisiin keskustelupapereihin ja valikoiden uusimpiin korkealaatuisiin kansainvälisiin tutkimuksiin. Evidenssikoosteen ovat arvioineet professori Kimmo Alho, yliopistonlehtori Janne Matikainen, professori Mika Pantzar ja professori Katariina Salmela-Aro (kaikki Helsingin yliopistosta).

LÄHTEET

* = laatuarvioitu kotimainen

** = laatuarvioitu katsaus

**ALHABOBY, Z. A., BARNES, J., EVANS, H., & SHORT, E. (2019). Cyber-victimization of people with chronic conditions and disabilities: A systematic review of scope and impact. *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(3), 398–415. <https://doi.org/10.1177/1524838017717743>

*BJERELD, Y., DANEBACK, K., LÖFSTEDT, P., BJARNASON, T., TYNJÄLÄ, J., VÄLIMAA, R., & PETZOLD, M. (2017). Time trends of technology mediated communication with friends among bullied and not bullied children in four Nordic countries between 2001 and 2010. *Child. Care, Health and Development*, 43(3), 451–457. <https://doi.org/10.1111/cch.12409>

**DYSON, M. P., HARTLING, L., SHULHAN, J., CHISHOLM, A., MILNE, A., SUNDAR, P., SCOTT, S. D., & NEWTON, A. S. (2016). A systematic review of social media use to discuss and view deliberate self-harm acts. *PLoS One*, 11(5), e0155813. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0155813>

**FERNET, M., LAPIERRE, A., HÉBERT, M. & COUSINEAU, M.-M. (2019). A systematic review of literature on cyber intimate partner victimization in adolescent girls and women. *Computers in Human Behavior*, 100, 11–25. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.06.005>

**FISHER, B. W., GARDELLA, J. H., & TEURBE-TOLON, A. R. (2016). Peer cybervictimization among adolescents and the associated internalizing and externalizing problems: A meta-analysis. *Journal of Youth and Adolescence*, 45(9), 1727–1743. <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0541-z>

**HUTSON, E., KELLY, S., & MILITELLO, L. K. (2018). Systematic review of cyberbullying interventions for youth and parents with implications for evidence-based practice. *Worldviews on Evidence-Based Nursing*, 15(1), 72–79. <https://doi.org/10.1111/wvn.12257>

**JOHN, A., GLENDENNING, A.C., MARCHANT, A., MONTGOMERY, P., STEWART, A., WOOD, S., LLOYD, K. & HAWTON, K. (2018). Self-harm, suicidal behaviours, and cyberbullying in children and young people: Systematic review. *Journal of Medical Internet Research*, 20(4), e129. <https://doi.org/10.2196/jmir.9044>

*KAAKINEN, M., KEIPI, T., RÄSÄNEN, P. & OKSANEN, A. (2018). Cybercrime victimization and subjective well-being: An examination of the buffering effect hypothesis among adolescents and young adults. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 21 (2), 129–137. <https://doi.org/10.1089/cyber.2016.0728>

*KEIPI, T., OKSANEN, A., HAWDON, J., NÄSI, M., & RÄSÄNEN, P. (2017). Harm-advocating online content and subjective well-being: A cross-national study of new risks faced by youth. *Journal of Risk Research*, 20(5), 634–649. <https://doi.org/10.1080/13669877.2015.1100660>

- KRIEGER, M. (2017). Review of unpacking “sexting”: A systematic review of nonconsensual sexting in legal, educational, and psychological literatures. *Trauma, Violence, & Abuse*, 18(5), 593–601. <https://doi.org/10.1177/1524838016659486>
- **KWAN, I., DICKSON, K., RICHARDSON, M., MACDOWALL, W., BURCHETT, H., STANSFIELD, C., BRUNTON, G., SUTCLIFFE, K. & THOMAS, J. (2020). Cyberbullying and children and young people’s mental health: A systematic map of systematic reviews. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 23(2), 72–82. <https://doi.org/10.1089/cyber.2019.0370>
- **MADIGAN, S., LY, A., RASH, C. L., VAN OUYTSEL, J., & TEMPLE, J. R. (2018). Prevalence of multiple forms of sexting behavior among youth: A systematic review and meta-analysis. *JAMA pediatrics*, 172(4), 327–335. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2017.5314>
- **MADIGAN, S., VILLANI, V., AZZOPARDI, C., LAUT, D., SMITH, T., TEMPLE, J., BROWNE, D. & DIMITROPOULOS, G. (2018). The prevalence of unwanted online sexual exposure and solicitation among youth: A meta-analysis. *Journal of Adolescent Health*, 63(2), 133–141. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2018.03.012>
- **MORI, C., TEMPLE, J., BROWNE, D., & MADIGAN, S. (2019). Association of sexting with sexual behaviors and mental health among adolescents: A systematic review and meta-analysis. *Jama Pediatrics*, 173(8), 770–779. <https://doi.org/10.1001/jamapediatrics.2019.1658>
- NIKOLOVSKA, M. (2020). *The Internet as a Creator of a Criminal Mind and Child Vulnerabilities in the Cyber Grooming of Children*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto (diss.). <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7963-8>
- PETER, I., & PETERMANN, F. (2018). Cyberbullying: A concept analysis of defining attributes and additional influencing factors. *Computers in Human Behavior*, 86, 350–366. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.05.013>
- *SAVIMÄKI, T., KAAKINEN, M., RÄSÄNEN, P., & OKSANEN, A. (2018). Disquieted by online hate: Negative experiences of Finnish adolescents and young adults. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 1–15. <https://doi.org/10.1007/s10610-018-9393-2>
- *SAVOLAINEN, I., OKSANEN, A., KAAKINEN, M., SIROLA, A., MILLER, B. L., PAAK, H.-J. & ZYCH, IZABELA. (2020). The association between social media use and hazardous alcohol use among youths: A four-country study. *Alcohol and Alcoholism*, 55(1), 86–95. <https://doi.org/10.1093/alcalc/agz088>
- TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS (2020). *Kouluterveyshyöly*. <https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk1>
- *TIIRI, E., LUNTAMO, T., MISHINA, K., SILLANMÄKI, L., BRUNSTEIN-KLOMEK, A., & SOURANDER, A. (2019). Did bullying victimization decrease after nationwide school-based anti-bullying program? A time-trend study. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 59(4), 531–540. <https://doi.org/10.1016/j.jaac.2019.03.023>
- *USITALO-MALMIVAARA, L., & LEHTO, J. E. (2016). Happiness and depression in the traditionally bullied and cyberbullied 12-year-old. *Open Review of Educational Research*, 3(1), 35–51. <https://doi.org/10.1080/23265507.2016.1155168>
- **VAHEDI, Z., SIBALIS, A., & SUTHERLAND, J. (2018). Are media literacy interventions effective at changing attitudes and intentions towards risky health behaviors in adolescents? A meta-analytic review. *Journal of Adolescence*, 67, 140–152. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2018.06.007>
- WORLD HEALTH ORGANIZATION. (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. <http://www.euro.who.int/en/health-topics/Life-stages/child-and-adolescent-health/publications/2020/spotlight-on-adolescent-health-and-well-being.-findings-from-the-20172018-health-behaviour-in-school-aged-children-hbsc-survey-in-europe-and-canada.-international-report.-volume-1.-key-findings>